

Rafiq YUSIFOĞLU

SÖZ ÇƏMƏNİ

Əziz balalar, "Söz çəmənisi" adlanan bu kitab müəllimlərin, kitabxana işçilərinin xahişi ilə yazılıb. Kitabdakı danışiq səslərindən, nitq hissələrindən, cümlə üzvlərindən bəhs edən əyləncəli şe'rlər nəinki xoşunuza gələcək, hətta dilimizin qayda-qanunlarını öyrənməkdə sizin köməkçinizə dönəcəkdir. "Söz çəmənisi" bir növ şe'rlə yazılmış poetik qrammatika kitabıdır...

Rəssam

İlqar Tofiqoğlu

Texniki redaktor

Səlim Əhmədov

Rəfiq YUSİFOĞLU

SÖZ ÇƏMƏNİ

"GÖYƏRÇİN"İN
kitabxanası

BAKİ-2002

ƏLİ FBA

FONETİKA

SAİTLƏR

“A”nı lağa qoyaraq
“İ” dedi:

- Mən incəyəm.

Hərflər arasında
Mirvariyəm, inciyəm.

“E”də, “Ə”də incədi,

“Ö”də, “Ü”də incədi.

“İ”nin kobud sözündən

Qalın səslər incidi.

Elə bil “Əlifba”nın

Üstünə zülmət çökdü.

Qoymadı dil-boğaza,

“İ” üyütdü, “İ” tökdü.

Dedi ki, sən qalınsan,

“O”da, “U”da qalındı.

“İ” sizdən də betərdir. -

“A” küsdü,

“A” alındı.

Söylədi:

- “Əlifba”nın

İlkin səsi mənəm, mən.

Bil ki, bütün səslərin
Sərkərdəsi mənəm, mən.

Nə olsun ki, incəsən,
Dostum, çəkmə özünü.

İlki mən, sonu mənəm

“Ana”, “Ata” sözünün.

Nə olsun ki, qalınam,

“A”yam, “A”yam,

“A”yam mən,

Hər səs bir ulduzdusa,

Şəfəq saçan ayam mən.

Utan kobud sözündən,

Yana-yana qal indi.

“Ana” sözünə qalın

Deyən özü qalındı...

SAMİTLƏR

Eşitmirsən, kar samit?

Gözün görmür, kor samit?

Başıma nə gətirdin

İmtahanda gör, samit?

Saitlərə qoşulub,

Sözdən çələng hör, samit.

Nitq hissələri

İSİM

Bu dünyada nə varsa;
Ağac, torpaq, daş, adam...
Hər şey, hər şey isimdi,
İsim addı, mən adam.
Budaq mənəm, bar mənəm,
Alma, heyva, nar mənəm.
Həm tikan, həm güləm mən,
Qarışqayam, filəm mən.
Həm quzuyam, həm otam,
Həm suyam, həm də odam.
Maşın mənəm, at mənəm,
Quş mənəm, qanad mənəm.
Günəş mənəm, ay mənəm,
Bulaq mənəm, çay mənəm.
Səmayam, ulduzam mən,
Oğlanam mən, qızam mən.
Ocaq mənəm, köz mənəm,
Çörək mənəm, duz mənəm.
Anayam, atayam mən,
Dənizəm, adayam mən.
Canam, ruham, bədənəm,
Həm xalqam, həm vətənəm.
Nəfəs mənəm, can mənəm,
Damar mənəm, qan mənəm,
E'lan elə eşq mənə!
Ürək mənəm, eşq mənəm.
Göz də, qaş da isimdi,
Gözdə yaş da isimdi.

Dil mənəm, dodaq mənəm,
Büzməyin dodaq mənə.
Ürəklərin oduyam,
Mən hər şeyin adıyam.
Bildinizmi kiməm mən?
Mizrabam mən, siməm mən...
Əşyaların adıyam,
İsiməm, isiməm mən...

SİFƏT

Sifətəm, hər bir şeyin
Əlaməti mənəm, mən.
Ürəyə düşən həsrət,
Saça düşən dənəm mən.
Həm sağlam, həm xəstəyəm,
Həm soyuq, həm istiyəm.
Çürük mənəm, saf mənəm,
Bulanıq, şəffaf mənəm.
Doğmayam mən, yadam mən,
Ağızlarda dadam mən.
Cavan mən, qoca mənəm,
Alçaq mən, uca mənəm.
Dərin mən, dayaz mənəm,
Qara mən, bəyaz mənəm...
Hər şeyin rəngi mənəm,
Ən varlı, zəngin mənəm.
Əlamət bildirirəm,
Genişəm mən, daram mən.
Axtarsanız, dünyanın
Hər yerində varam mən...

SAY

Yerdə, göydə nə varsa,
Gərək hər gün sayam mən.
Həm miqdar, həm sıranı
Bildirirəm, sayam mən.
Rəqəmləri vurarsan,
Rəqəmləri bölərsən.
Mən olmasam, əşyanın
Sayını nə bilərsən?
Məni saya salmasan,
Sayları itirərsən.
Günləri itirərsən,
Ayları itirərsən.
Yaşını unudarsan,
Bir daşa oxşayarsan.
Bilməzsən ki, heç hansı
Əsrdə yaşayırsan!
İlk gündən yaranmışam,
Çox qədiməm, uluyam.
Sayam, məni sayanın
Nökəriyəm, quluyam...

ƏVƏZLİK

Çətinə düşənlərin
Köməyinə gəlirəm.
Neçə nitq hissəsini
Əvəz edə bilirəm.
Mən isimin, sifətin,
Sayın, zərfin dostuyam.
Neçə-neçə növüm var,

Öz işimdə ustayam.
Nə əmr etsən, hazıram
Demə həvəsim yoxdu.
Əvəzliyəm, əvəzlik,
Mənim əvəzim yoxdu...

ZƏRF

Dost, məni oxşadırsan
Gah sifətə, gah saya.
Kimliyimi bilməzsən
Fe'li salmasan saya.
Sən ona sual versən,
Necə? Nə zaman? Harda?..
Tez məni göstərəcək,
Dost dostu qoymaz darda.
Mən nitq hisslərinin
Ərköyünü, tərsiyəm.
Fe'lin silahdaşıyam,
Hərəkətin tərsiyəm.
Başqa növlərim də var:
Kəmiyyət, zaman, yerəm.
Fe'lsiz mən çətin ki,
Suala cavab verəm...

FE'L

Fe'ləm, mən də fe'ləm,
Az aşın duzu deyiləm.
Əkən mənəm, biçən mənəm,
Yeyən mənəm, içən mənəm.
İşləyirəm, çalışıram,
Hey yanıram, alışıram.

Şimşək olub çaxıram mən,
Selə dönüb axıram mən.
Gah gəzirəm, gah qaçıram,
Gah üzürəm, gah uçuram.
Ağladıram, güldürürəm,
Çəmənlərdən gül dərirəm.
Əlvən çələng toxuyuram,
Şe'r, mahnı oxuyuram.
Keçmiş, indi, gələcəyəm,
Səslə məni, gələcəyəm.
Əbədi hərəkətəm mən,
Xeyirəm, bərəkətəm mən...

QOŞMA

Leksik mə'nam yoxsa da,
Çətin ki, boş duram mən.
Sözlərə qoşularaq
Mə'na yaradıram mən.

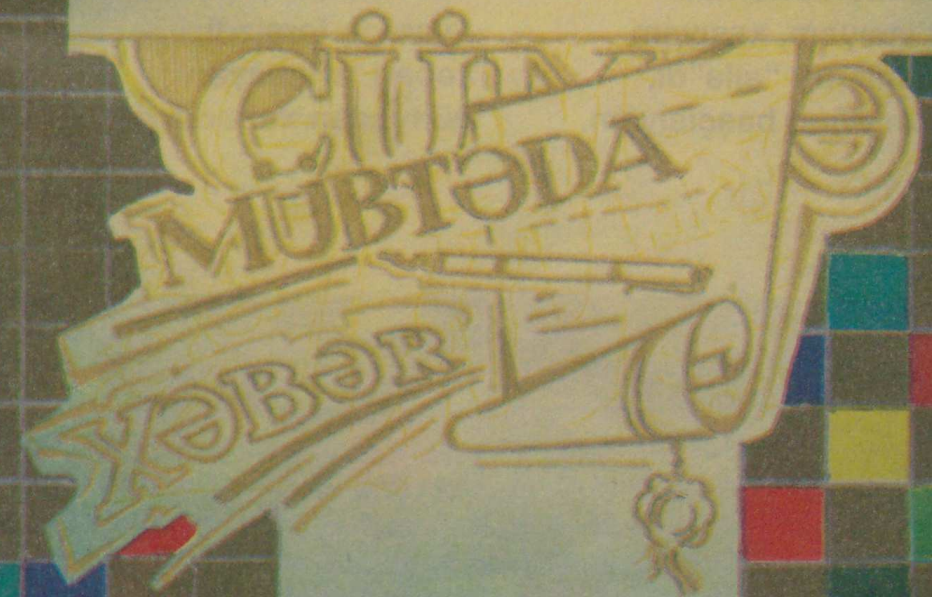
BAĞLAYICI

Adım bağlayıcıdır,
Sanmayın ki, körpəyəm.
Cümlələrin, sözlərin
Arasında körpüyəm.

ƏDAT

Ədatam, məqamında
Köməyə gəlirəm mən.
Sözlərin mə'nasını
Artıra bilirəm mən.

Cümlə üzvləri

MÜBTƏDA

Cümlə yumruğa bənzər,
Üstündə var beş barmaq.
Kimdən soruşsan, deyər:
Mübtədadı baş barmaq.
Onsuz günüm olmasın,
Xəbəre sirdaşam mən.
Mübtədayam, mübtəda,
Başlanğıcam, başam mən.
Atalar deyib: olar
Kişinin bir sifəti.
Hayanda olsam belə,
Mən dəyişmərəm qəti.
Adlıq haldan savayı
Başqa hala düşmərəm.
Cümlənin harasında
Olsam da, dəyişmərəm.
Cümlə üzvlərinin
Ə'lasıyam, xasıyam.
Cümlə bir "ailə"di,
Mən onun başçısıyam.

XƏBƏR

Bilmək istəyirsənsə,
Mən cümlədə nəçiyəm,
Heç vaxt bunu unutma:
Xəbərəm, xəbərçiyəm.
Həmişə, ömrüm boyu
Dil-dodaqda gəzəram.
Mən cümlədə qayğıkeş
Bir anaya bənzərəm.
Çiynimə çox-çox ağır
Bir yük götürürəm mən.
Hər tərəfdən, hər yandan
Xəbər gətirirəm mən.
Məni tapsan, asanca
Sən bir fikrə gələrsən.
Mübtədanın hansı söz
Olduğunu bilərsən.
Məni tapa bilməyən,
Avaradı, fərsizdi.
Xəbəri tanımayan
Dünyadan xəbərsizdi...

TAMAMLIQ

Mən cümlədə işimi
Dürüst, tam anlayıram.
Sözü dəqiqləşdirir,
Fikri tamamlayıram.
Deyin, nə vaxt xəbərin
Köməyinə gəlmirəm?!
Təkcə adlıq, yiyəlik
Halda ola bilmirəm.
Tamamlığam, tamamlıq,
İşimdən zövq alıram.
Həm vasitəli, həm də
Vasitəsiz oluram.
Xəbər mənə möhtacdı,
Gözləri qalıb yolda.
Vasitəliyəm, yönlük,
Yerlik, çıxışlıq halda.
Tə'sirlik haldayamsa,
Vasitəsizəm demək.
Fikrin ifadəsinə
Hər vaxt edirəm kömək...

TƏ'YİN

Mən həmişə öndəyəm,
Haqqım çatır öyünəm.
Əlamət bildirirəm,
Tə'yinəm, mən tə'yinəm.
Nitq hissəsi deyiləm,
Mənə yaxşı-yaxşı bax.
Sifətə oxşasam da,
Cümlə üzvüyəm ancaq.
Hansı bir cümlə üzvü
Düzəlibsə isimdən,
Oluram onu tə'yin
Eləmək həvəsində.
Cümlə üzvlərini
Nura bələyən mənəm.
Mübtəda şahdır, onu
Tə'yin eləyən mənəm...

ZƏRFLİK

Zərfliyəm, mən zərfliyəm,
Özün çəkir zərf niyə?
Biz onunla qohumuq,
Olsa da kökümüz bir,
Hərənin öz yeri var,
Deyilik ikimiz bir.
Dediyimdən dönmərəm,
Vurursunuz üz niyə?
O nitq hissəsidirsə,
Mən də cümlə üzvüyəm.
Fe'li xəbər dostumdu,
İsimlərlə işim yox.
Gah tərz, gah yer, gah zaman
Bildirirəm, işim çox.
Gah kəmiyyət oluram,
Çoxluca gül dərirəm.
Səbəb də bildirirəm,
Məqsəd də bildirirəm.
Xəbər havayı yerə
Çeviribmi üz mənə? -
Onu izah edirəm,
Möhtacdı baş üzv mənə...

Durğu işarələri

NÖQTƏ

Elə bir qara xaldı
Nöqtə sözün sonunda.
Baxma kiçikliyinə,
Xidməti var onun da.
Heç nə gərəksiz deyil,
Hər şeyin öz yeri var.
O olmasa, cümlələr
Bir-birinə qarışar.
Nöqtə var isə əgər
Cümlə bitib deməli.
Onun durduğu yerdə
Biz də dayanaq gəlin.

QOŞA NÖQTƏ

Bənzəyir gözdən düşən
Bir cüt yaşa nöqtələr.
Qarışqa gözləridir
Sanki qoşa nöqtələr.
Qoşa nöqtə fonar tək
Cümlə içində yanır:
Nöqtələr arasından
Təzə fikir boylanır.

NÖQTƏLİ VERGÜL

Mən də qoşa nöqtə tək
Bir cüt gözəm, bəri dur!
Alt gözümdən yaş axır,
Üst gözüm qupqurudur.

ÜÇ NÖQTƏ

Cümlə var qarşısını
Bir nöqtə kəsə bilmir.
Cümlələrin sonunda
Üç nöqtəyə baxın bir.
Nöqtələrin dediyi
Sözləri arif anlar.
Sanki hansı fikrinsə
Ayaq izidir onlar...

VERGÜL

Quyruq qoysan nöqtəyə
Dönüb vergül olacaq.
Nöqtə kimi cümlənin
Sonunda olmur ancaq.
Sözlərin arasında
Məskən salıb özünə.
Üzüyola cümlələr
Baxır onun sözünə.
Sanki çatılmış qaşdır,
Vergülə bax, vergülə.
Əgər o qoyulubsa,
Cümlə bitməyib hələ.
Yazı yazanda dost tək
Köməyimə gəlir o.
Cümlənin mə'nasını
Dəyişə də bilir o,

TABESİZ MÜRƏKKƏB CÜMLƏNİN BİRİNCİ TƏRƏFİ İLƏ İKİNCİ TƏRƏFİ ARASINDA SÖHBƏT

Qərq eləsin xoş ətrinə hər gül bizi,
Qoy soyuqluq duyulmasın aramızda.
İki yerə bölə bilməz vergül bizi,
Təki nöqtə qoyulmasın aramızda.

NİDA

Çox zaman cümlələrin
Sonunda olur nida.
Nöqtə üstündə duran
Dirəyə bənzər o da.
Sevinc, qorxu, həyəcan,
Təəccüb oyadır bizdə.
Onu görcək titrəyir
Ürək də, dil də, söz də.

TİRE

Bu tiredir, yazanda
O da işə yarayar.
İki defis alınar
Onu bölsən yarıya.

OPOSTROF

Mən də opostrofam,
Bənzəsəm də vergülə,
Oxşarlıq tapmazsınız
İşimizdə bir gилə.
Axı hər işarənin
Vardır öz vəzifəsi.
Uzun tələffüz elə
Yanımda olan səsi...
Of, of, apostrof,
Səni gözləyir
Katastrof...

DEFİS

Mən tirenin yanında
Balacayam, körpəyəm.
Əks, yaxın mə'nalı,
Bir də təkrar sözlərin
Arasında körpüyəm.

DIRNAQ İŞARƏSİ

Sözlərin mə'nasını
Bə'zən dəyişirəm mən.
Yaxşını sal dirnağa,
Fərqi olmasın pisdən.

SUAL

Sual bizim nidanın
Qocalığıdı bəlkə?
Beli tamam bükülüb,
Bir gör düşüb nə kökə?
Duruşu salır bizi
Çox zaman dikə, dağa.
Sözlərimi biçəcək?-
Bənzəri var orağa.
Yorulmur, hey soruşur,
Deyingən bir qarı tək.
Ona cavab verməyə
Sözlər tapasan gərək...

SUAL, NİDA

Nidaya bax, sualla
O yanaşı duranda,
Daha kəsərli olur
Deyilən sözlər onda.

Dilimizin sözləri

Elin də tarixi var,
Dilin də tarixi var.
İgid odur, xalqının
Keçmişindən
Söz aç.
Dil - tükənməz xəzinə,
Mə'na kilid,
Söz - açar.
Söz ləpədir, dalğadır,
Dil ümmandır, dənizdir.
Dilimizin sözləri
Müqəddəsdir, əzizdir.
Sözün hər çalarında
Həyatın sehri vardır.
Söz babaların bizə
Qoyduğu yadigardır.
Halal ocağımızda
Közü qorumalıyıq.
Sözü yaşatmalıyıq,
Sözü qorumalıyıq.
Kim ki, sözü unutdu,
O, həyatda uduzdu.
Söz - dil kəhkəşanında
İşıq saçan ulduzdu...

KOĞA

Koğaya bax, koğaya,
Elə bil ki, çəlikdi.
Kim mənə kömək etsə,
Pay böləndə şərikdir.
Götür koğanı ələ,
Bağa gedək, ay Elçin.
- Koğa nəyə gərəkdir?
- Budağı əymək üçün.
- Niyə əyək budağı?
- İndi baxıb, görərsən.
Mən budağı əyərəm,
Sən gilənar dərərsən.

HERİK ŞUMU

Payızda kotanla
Torpağa salıb iz,
Bu yeri şumlayıb,
Qoymuşuq dincə biz.

Herik şum qış boyu
Dincini alacaq.
Baharda səpinə
Yararlı olacaq.

SADAQ

Babam bərk hazırlaşır
Ox atmaq yarışına.
Baxıb heyran qalıram
Onun hər vuruşuna.
Yaydan üzülən oxlar
Düz hədəfə dəyir, bax.

O qədər atdı, atdı,
Tamam boşaldı sadaq.
Məndən xahiş elədi:
- Olum sənə sadağa!
Get oxları gətir yığ,
Ox qabına - sadağa.

DƏRYAZ

- Gəzir biçənəyi
Sənin baban hər yaz.
Gedir ot çalmağa,
Əlində bir dəryaz.
- Dəryaz nədir, nənə?
- Bıy, başıma xeyir.
Bilmir dəryaz nədir,
Bu uşaq nə deyir?
Ona kərənti də
Söyləyirlər, Araz,
Ay şəhərli oğlan,
Ot biçəndi dəryaz.

QƏZİL

- Fırlatdım cəhrəni,
Əyirdim, nazildi.
Ancaq bu yun deyil.
- Bəs nədi?
- Qəzildi.
- Keçinin tükünə
Qəzilmi deyirlər?
- Hə...
- Ondən corabımı
Toxuyub geyirlər?

- Yox.-
Nənəm gülərək
Başını bulayır.
Qəzil yun deyil ha,
Adamı dalayır.
Ancaq biz onun da
Xeyrini görürük.
Qəzildən ya sicim,
Ya çatı hörürük.

SİCİM VƏ ÇATI

Onların ikisi də
Qəzildən hörülür, bax:
Sicim upuzun olur,
Çatı gödəkdir ancaq.
Odu, ot yükləyirlər
Sicimlə at-ulağa.
Çatı gərək nərqarın
Buzov ilə balağa.
Kim onların başını
Çatılayır, bağlayır,
Dopdolu məmələrdə
Özünə süd saxlayır.

XAMA VƏ QAYMAQ

- Bişiribdir nənəm fətir,
Xama gətir, qaymaq gətir.
- Qaymaq nədir, xama nədir?
- İkisi də el sözüdür.
Qaymaq bişmiş südün üzü,
Xama çiy südün üzüdür.

ÖRÜŞ

Yazda ot bollanacaq,
Çör-çöp də ballanacaq.
Quzum toğluya dönüb,
Örüşə yollanacaq.
Bu nə yaxşı örüşdü,
Otu boldu, genişdi.
Soruşdum: - Örüş nədir?
Hamı mənə gülüşdü.
Babam çeşməyi taxdı,
Dönüb üzümə baxdı:
- Məgər nəvəm bilmir ki,
Örüş geniş otlaqdı?

KİRKİRƏ

Sən qədim dəyirmansan,
İşlərsən qol gücünə.
Bir ovuc dən tökmüşəm
"Göbəyinin" içinə.
Nə getmisən fikirə? -
Fırlan, fırlan, kirkirə...
Üyünüb dönür una,
Səni fırlatdıqca mən -
Alt daşla üst daşının
Arasında qalan dən.
Dalğalar kimi kükrə,
Fırlan, fırlan, kirkirə!

TEŞİ

Fırlandıqca bu teşi,
Yunu əyirir, eşir.
Hörümçək tək hördüyü
Tordan tutub sallanır.

Əyirdiyi ip onun
Ortasına dolanır.
İşə salıb teşini,
Nənəm durub obaşdan.
İp dolu çubuq bədən
Yoğundu koppuş başdan.
Zaman keçib, qocalıb,
Muzeyə düşüb teşi.
Maşınlar görür bir vaxt
Onun gördüyü işi.

BADIŞ

- Toyuğun ayağında
Üzüyə bax, üzüyə.
- Heç belə də şey olar? -
Hamı güldü Həziyə.
- Üzük deyil, bəs nədir?
- Bax, əskidi, badişdı.
Çəpərdən aşıb gedir,
Çil toyuq çox nadincdi.
Biz bu əskini onun
Ayağına tikmişik,
Qonşunun toyuğuyla
Düşməsin tay-dəyişik.

DOVLA

Qışın bu və'dəsində
Hardandı bu çiçəklik?
Çəmən bilib, dovlanın
Yanına qaçma, kəklik.
Qayıt, o, çəmən deyil,
Ovçu quran dovladı.
Sözə baxmayıb getdin,
O da səni ovladı...

NƏNƏ ÇÖRƏK BİŞİRƏNDƏ

- Yoğurmuşam xəmiri,
Bəri ver o dəmiri.
- Dəmirin adı yoxdur?
- Niyə yoxdu, ərsindi.
- Ərsini neyləyirsən?
- Az sual ver, Təhsin, di!
Xəmiri xırda-xırda
Doğrayacam ərsinlə,
Sonra kündələyəcəm,-
Get məşğul ol dərsinlə!
- Kündəni neyləyirsən?
- Oxlov ilə yayacam.
Yuxa hazır olanda
Onu sərəcəm saca.
Çevirəcəm şış ilə,
Bişəcək dadlı yuxa.
Qurtaracaq nəvəmin
Əlindən mənim yaxam.

DABBAĞ

Gəl gedək dabbağxanaya,
Baxaq dabbağın işinə.
O, dərinə aşılayıb
Döndərir gönə, meşinə.
- Nəyə gerekdi gön, meşin?
- Bu nə sualdı, bir düşün.
Bil ki, dabbaq dəriləri
Nahaq yerə aşılamır.
Əgər gön, meşin olmasa,
Çəkmə, kürk, plaş olarmı?!

ƏRSİN, OXLOV VƏ SAC

- Kim bilir, cavab versin:
Nəyə lazımdır ərsin?
- Bunu bəbə də bilir,
Çətin nə var ki, burda?
Ərsinlə doğrayırlar
Xəmiri xırda-xırda.
Kəndimizdə görmüşəm
O qəribə dəmiri.
Nənəm onunla kəsib,
Kündələyir xəmiri.
- Bəs onda oxlov nədi?
- Oxlov? - kündəni yayan.
- Düzdür, son sualıma
Cavab ver görüm, oğlan:
Söylə görüm sac nədi?
- Sac - çörək bişirəndi.
Doğru cavablarıma
Bir yuxa düşür, indi?
- Düşür,
- Onda tez elə,
Nənənin yanına qaç.
De ki, xəmir eləyib,
Ocaq üstə assın sac...

AXUR

Axşamlar yorğun-arğın
Qayıdanda naxırdan,
İnəyin gözü gəzir,
Görsün nə var axurda?
- Axur nədi, ay baba?-
Eşitmirsən, cavab ver.

- İnəyin qabağına
Ot, ələf qoyulan yer.
Mənim ağıllı nəvəm,
Başa düşdünmü?

- Bəli.

Axur malın, inəyin
Boşqabıdır deməli.

CİRƏ

Başqa çarəmiz yoxdu,
Azdısı azuqəmiz,
Cirəylə işlədərək
Əti, yağı, qəndi biz.

- Cirə nədir?

- Qənaət.

Adamlar az yeyirlər.
Azaldılmış, kəsilmiş
Paya cirə deyirlər.

KƏRƏ-KÜRƏ

- Kərə qoyun tayın gördüm,
Kürəni görmək gərək.

- Kərə nədi, kürə nədi? -

Bilirsənsə, de gərək!

- Kürə - qulağı uzundu,

Kərə - qulağı gödək...

İLXI, NAXIR, SÜRÜ

- Sən kənddə yaşayırsan,
Gərək biləsən axı,

İlxı nədir, ay Tural?

- At sürüsüdür ilxı.

- Yaxşı, bəs naxır nədir?

- Dadlıdır inək südü,
Guya bilmirsən, naxır
Mal-qara sürüsüdür.

- Bəs onda sürü nədir?

- Sürü elə sürüdü.

Qoyun sürüsünə bax,
Otlqları bürüdü...

- İlxıçı - at otaran,

Naxırçı - mal otaran.

Bəs qoyun otarana

Nə söyləyirlər?

- Çoban.

SƏLLİMİ

- Daha getmir naxıra,
Vurğun vursun Səlimi.

Neyləyək, inəkləri

Ötürürük səllimi.

- Səllimi nədir, nənə?

- Səllimi - öz başına.

Kəndin dana-buzovu

Qalıb başlı-başına.

QISIR

Nənəm ürəyini qısır,

İnəyimiz qalıb qısır.

Bu il bala verməyəcək,

Uşaqlar süd görməyəcək.

HERAĞAC - SAVA

- Lobyaların dibinə

Basdırdığım ağacdı.

Bu ləklərdə əkdiiyim

Lobyalar herağacdı.
- Baba, herağac nədi?-
Sual verdi Təranə.
- Herağac söyləyirlər,
Qızım, həm tez əkilib,
Həm də tez bar verənə.
Bu lobyalar dən tutub,
Olar dərib bişirmək.
Təzə lobyə əkmişəm
O tərəfdə iki lək.
Hələ şaxlamamışam,
Görürsən, təzə bitir.
Çəpərin dibindəki
O şaxları get gətir.
Şaxlayaq bu ləki də,
Xəbər ver uşaqlara.
Lobyə sarmaşığı kimi
Sarınsın bu şaxlara.
Herağac sovulanda
Bunlar açacaq çiçək.
Bu lobyalar savadı, -
Yə'ni gec bar verəcək...

CIR - PEYVAS

Bir gün bağa gedəndə
Baba dedi Eyvaza:
- Kamil bağban, ay oğul,
Cır calamaz peyvəsə.
Nəvə dedi: - Olarmı
Verim bir sual, baba?
Peyvas nədir, cır nədir?
- Məni başa sal, baba!
- Kiçik, turşməzə olur
Cır ağacın meyvəsi.

Peyvas alma dərəndə
Gəlir mənim həvəsim.
Ayıgilaslarını
Gilas eləmişəm mən.
Nə qədər cır ağacı
Peyvas eləmişəm mən.
Etdiyim peyvəndlərlə
Bəzəmişəm bu bağı.
İstəsən, öyrədərəm
Sənə calaq vurmağı...

YATAR

Bu torpağın qoynunda
Nə qədər ne'mət yatar.
Yeraltı xəzinəyə
Babalar deyib: yatar.
İnsan xəzinə tapsa,
Arzuya, kama çatır.
Uyuyan gözəlləri
Yuxusundan oyadar.
Xərclədikcə onları
Minarələr boy atar.
Şəhər salar, düzülər
Binalar qatar-qatar...

HOZƏKİ

A Zəki, a Zəki,
Hozəkisən, hozəki.
Səliqə-səhmanın yox,
Dağıdırsan, sökürsən.
Qaş düzəltdiyin yerdə
Vurub gözü tökürsən.
A Zəki, a Zəki,
Olma belə hozəki.

YARITMIRSAN DEYƏRLƏR

Tapşırıblar Sevinçə
Bacısına göz ola.
Nigar, balaca Nigar
Yıxılmışdı az qala.
Səsə gəldi Xatirə,
Birdən qıcandı dişi.
Acıqlandı: - Sevinc, sən
Yaratmırsan bir işi!
Anası gülümsədi:
- Qızım, hirslənmə hədə,
Yaratmırsan yox, burda
Yaritmırsan deyərlər...

SEVİNC

Boş-boşuna axtarmır
Adamı sevinc özü.
Bəlkə də "sev" sözündən
Yaranıb "sevinc" sözü.
Dostla birgə ağlayıb,
Birgə güləsən gərək.
Sevinə bilmək üçün
Sevə biləsən gərək...

AZAN

Səhərlər verirlər azan,
Qayıtsın yolunu azan.
Dönüb ötən günə gəlsin,
Bir imana, dinə gəlsin.

MİĞMİĞA

İtil get, ay mığmığa,
Durma mənle bığ-bığa.

ŞƏFFAF

Çox təmizdi şəffaf özü,
Bulanıqdı şəffaf sözü.

SUAL CAVAB

- Dağ nədi, aran nədi?
Şor nədi, ayran nədi?
- Dağ dağdı, aran aran,
Şor şordu, ayran ayran...

DƏRZİ VƏ DƏRZ BAĞLAYAN

Altına qoyub dərz,
İşə başladı dərz.
Öz biçinçi dostunun
Köməyinə tələsdi.
Onun üçün bir qəşəng
Döşlük tikdi əlüstü...

SAPAND

O taydakı bağçada
Gör nə qədər qarğa var.
Üzümə dadanıbdır
Qara-qara qarğalar.
Babam bu tayda durub,
İşə salıb sapandı.
Onun atdığı daşlar
Çətin yana sapandı.
Ancaq məhəl qoyulmur
Vızıldayan daşlara.
Çünki tamah güc gəlir
Ac-yalavac quşlara.

***Bu cinaslı
şe'rlər,
gör sənə
nə deyirlər***

Acgözə bax, acgözə,
Nə verdik, dedi azdı.
Getdi çoxun dalınca,
Yazıq meşədə azdı.

Nə soruşsan, Qara dinməz,
Adı qalıb qaradınmız.

Güldən düşdü, vay, sındı!
Yazıq güllər vaysındı.

Bəsdir elədin vargəl,
Evdə hər bir şey var, gəl!

Elə ki, dəydi vəl vələ,
Xırmana düşdü vəlvələ.

Vecinə də almır heç
Nə çovğun, nə boranı.
Bostanın bir küncündə
Mürgüləyir boranı.

Bilmirsən şirin dilini?
İşə sal şirin dilini.

Evimdədi Gülgəzim,
Niyə çöldə gül gəzim?

Əynimdən düşdü fitə,
Məni basdılar fitə.

Əlində Novruzgülü,
Balaca Novruz gülür.

Avara bax, avara,
Qoyub məni avara.

Danışma mənimlə acıqla,
Qəlbindən nə keçir açıqla.

Dayanmışam üzə yola,
Adım qalıb üzüyola.

Ağac idim, odun oldum,
Mən alovun, odun oldum.

Gürcü dostum əziz Otar,
Apar quzuları otar.

Söz deməmiş qız durdu,
Soyuq çayı qızdırdı.

Kim işləsə özbaşına,
Oyun açar öz başına.

Əgər bu qazanc mənimlə,
Oğulsan onu mənimlə.

Ata, nədənsə bu ay,
Gözə az göründü Ay.

Demirəm dürrəm, inciyəm,
Ancaq səndən mən inciyəm.

Dedim adım Aygüldü,
Sözlərimə ay güldü.

Nəfəsini dərib sən,
Xeyli meyvə dəribən.

Tutmaq üçün bu qurdu,
O tələni bu qurdu.

Əli boşdu, zərgərə,
Qızıl gərək, zər gərək.

Nə qorxaqdı bu ölkər,
Günəşi görçək ürkər.

Xalça üçün pul azdı,
Pulum çatan palazdı.

Nənəm ürəyini qısır,
İnəyimiz qalıb qısır.

Bu yarpızdı, o nanədi,
Yaxşı bilirəm nə nədi.

Danışma, ə, bəddi,
Sözlərin əbəddi.

Bu dünyada qafilə,
Nə karvan, nə qafilə?

Nə içki, nə badə?-
Nəbadə, nəbadə...

Nə olsun ki, su daşıyam,
Vedrəyəm ki, su daşıyam?!

Gözəl kənddi Ramana,
Qəlbim olub ram ona.

Xoş gəlmisən, salam, atam,
Gözün aydın, salamatam.

Hər yan dümağ, bəyazdı,
Cığır itdi, bəy azdı.

Hər bir dərdə var əlac,
Ona-buna az əl aç.

Get bazara, ay hilal,
Bir az zəncəfil, hil al.

Qoru, qora üzüm olsun,
Pay almağa üzüm olsun.

Özün söylə, bürüncə,
Nə geyim, nə bürüncək?

Sözün nədir mənə, Nadir?
Mənim tək dost olar nadir.

Həmişə geydiyi bezdi,
Yazıq bu paltardan bezdi.

Dolu idi çuval duzla,
Deşdim onu çuvaldızla.

Nigaranam Sərkərdan,
Qoyub məni sərgərdan.

Düşməni yüzdü, səksəndi,
Məni gördü, səksəndi.

Yerə inci də sərsəm,
Görməyəcək bu sərsəm.

Danışınca qozu-qozu,
Çıx ağaca, çırp bu qozu.

Mərdə kəsin qarpız, qovun,
Namərdi qapıdan qovun.

Birinciye gedir qızım, birincidi.
Aldıqları beşin biri bir incidi.

Gen dolanma, ay Nəsir,
Dost arasında nə sirr?

Elə iş gör, ay Elşad,
Sevinsin, olsun el şad.

Oxuyurdu Birəbitdən:
- Sür'ətlidir bərə bitdən.

Bişirdiyim daşmadı,
Ha qızdırdım, daşmadı.

Yer eşir, gəl-gəl deyir,
Buynuzsuz kəl kəl deyil.

Budağda var sırğagülü,
Külək əsir, sırğa gülür.

Keçini biz aparsaq,
Söz olar, sən apar sağ.

Əgər səndə yoxsa yaddaş,
Elinə, obana yaddaş.

Nabələdə, xama,
Kimdi verən xama.

Bekar gəzmə, işlə, qazan,
Boş qalmasın evdə qazan.

Mənə çevirdin arxa,
Gedib yıxıldın arxa.

Əlimdə var bir qaval,
Hünərin çatır, qov al.

Yeriyəndə yer əsərdi,
Hikkə onu yerə sərdi.

Elə ki, gördü şirə,
Qarışqa döndü şirə.

Bu oğlan çox ədəbazdı,
Çünki onda ədəb azdı.

Mənə deyirlər ayıdöşəyi,
Neyləyir axı ayı döşəyi?

İstəmirəm çıxırtma,
Çil toyuğu çıxartma.

Tə'mir edir saatları,
Mənim atam saatsazdı,
Onun əli dəydi, demək
İşləyəcək, saat sazdı.

Şamaxıda bir çay var,
Durub baxsan bir saat
Səni məftun edəcək
Dağlar qızı Pirsaat.

Qoy yesin şirin-şirin,
Quzuya qıyaq otu.
Körpə əmlik otlasın,
Bu körpə qıyaq otu.

Üstü dolu nar ilə,
Əyilib nar qanadı.
Biri qırılıb düşdü,
Əzildi, nar qanadı.

Çiçəklərin gözündə
Neçə şəhli gilə var.
Qurut o göz yaşını,
Giləvar, ay giləvar.

Dostum, bir dön bəri bax,
Gözəldimi bizim bağ?
Gilas verim gəl sənə,
Nə durmusan, gəlsənə...

Tülkünün ayaq izi
Qapımızda rədd oldu.
Toyuğu çırpışdırıb,
Başımızdan rədd oldu.

Əl uzatdım dərim onu,
Dedim yaxşı qanqaldı.
Tikanı batdı əlimə,
Yarpağında qan qaldı.

- Tapan kimi girəvə,
Qapını aç, gir evə.
- Boyun var bircə qarış,
Get öz işinə qarış.

Sözü deyəndə açıq,
Niyə edirsən acıq?
Yemək hələ bişməyib,
Axı hamımız acıq?

Dodağını büzmə gəl,
Şəkər bala, bal bala.
Tez ol bal ye doyunca,
Qoy qarışsın bal bala.

Bu nə yaxşı güldəndi,
Gülün yeri güldəndi.
Balam güllərə baxdı,
Güllüyünü gül dandı.

Bir daş atsan ayna gölə,
Çiliklənər, su da sınar.
Oraq zəmini biçəndə,
Su səhəngi suda sınar.

Gəl sən də bax, Narın, Narın,
Yağış yağır narın-narın.
Üstünün tozu, torpağı
Yuyulur almanın, narın...

İTİN KÜÇÜYƏ NƏSİHƏTİ

Yaşamaq istəyirsən hür,
hür, hür, hür...

TƏNBƏLİN NƏSİHƏTİ

Sənə versələr sual,
Dinmə, ağzına su al.

XALÇA

Təmizlə döşəməni,
Aç, yerə döşə məni.
Tozlansam, çubuq ilə
Döy məni, döşə məni.
Atma mənim üstümə
Körpəni, döş əməni.

TİKAN

- Böyürtkən yığan zaman
İlişmişəm tikana.
Gətir iynəni, sapı,
Köynəyimi tik, ana.
- Bir az hövsələni bas,
Bıy, bu nədir, ay Abbas?
Ta bundan köynək olmaz,
Dur gəl gedək dükana.

TURŞ NAR

Belə söylədi Anar:
- Nə yaman turşsan, a nar.
Bu turşluq alçadadı,
Verirsən alça dadı.
- Xoşuna gəlmir yemə,
Dadım kimi dad hanı?
Görsə ağzı sulanar,
Məni bir yol dadanın...

KİRŞƏ

- Tez ol, işə girişək,
Düzəldək bir kirşə.
Minib onun üstünə
Dağ aşağı sürüşək.
- Bu dağdan sürüşməyi
Etdim sənə qadağan.
Onun sıldırımından
Əskik deyil qada, qan.

BALACA SÜRÜCÜ

Yaşıl işıqlar yandı,
Qarşımda yol açıqdı.
Matoru işə saldım,
Maşınım yola çıxdı.
Harayladı ki, dostum
Qabaqda var sərt döngə.
Yollara nabelədsən,
Uzağa getmə, dön gəl.
Deyir dön gəl, dönərəm
O, mənə dostdoğmadı.
Həyatda insan üçün
Ən yaxın dost, doğmadı.

DOSTUMUZ

Sevindirdi hamını
Dostumuz bu gəlişlə.
Vedre verib əlinə
Dedik ona: - Gəl işlə.
Çarhovuzun içində
Nə yaxşı ki, su vardı.
Vedre-vedre daşıyıb,
Ağacları suvardı.

BƏSDİR YOLLARI ÖLÇDÜYÜN

Bəsdir yolları ölçdüyün,
Veyillənmə, yeri işinə.
Əməlli get, böyük-kiçik
Baxır sənin yerişinə.
İstəmirik lağa qoyaq,
Səni ələ salaq, gülək.
Yapış bir işin qulpundan,
Qol çırmala, bağda gül ək.
İş görməsə kimə gerek
Qüvvətli qol, güclü bilək?
Bina ucalt, yer ək, bağ sal,
İnsan olduğunu bilək.

HƏYƏCAN

Pəyələr sıra-sıra,
Bayır sazaq, sırsıra.
Qara çoban qışqırdı:
- Heyvanları qış qırdı.
Qarla örtülüb kövşən,
Ala qoyun, az gövşə.
- Tez elə, tap ot, ələf,
Yoxsa olarıq tələf.

DİVAN

Axı nə vaxtdan
Divan ot oldu?
Onun belinə
Tural atıldı,
Aqşın atıldı.
Görün nə günə
Qalıbdır divan?
İndi mən sizə
Tutaram divan...

KEÇƏ

Gəlib çıxmışq yaylağa,
Uzaq yollar keçə-keçə.
Qurduğumuz alaçıqın
Yanı keçə, üstü keçə. -
Ondan çətn soyuq keçə,
Ondan çətin isti keçə...

BİR AYDINLIQ GECƏDƏ

Bu aydınlıq göyləri
Seyr edirəm axşamdan.
Elə bil bal süzülür
Göydən yerə ağ şandan.
Göydə ulduz görməsəm,
Mənimçün ar olardı.
O sayrısan ulduzlar
Elə bil arılardı...

CÜCƏ

- Ay lümək cücəm, cib-cib,
Dən ilə doludur cib.
Çağırıram bir kəlmə,
İstəmirsən heç gəlmə...

QIRQOVUL

- Tüfəngimi götürdüm,
Gedək vuraq qırqovul.
- Heç ağlın başındamı,
Nə umursan sən məndən?
Qırqovulu qırmazlar,
Hünərin var qır, qovul
Bu meşədən, çəməndən.

QALMAQAL

Qışqırdılar:

- Qalma!

- Qal!

Düşdü yaman

Qalmaqal...

ƏKİN, SƏPİN, BİÇİN

Daşdıq kür-küləşi,
Gəlin yeri əkin di!
Ay traktorçu qardaş,
Sənin işin əkindi.
Şumlamışam torpağı,

Toxum gətir, səp indi.
Bilirsən ki, əkindən
Sonra gələn səpindi.
Zəmi çıxıb qurşağa,
Vağamlanıb, biçin di.
Kombaynçı qardaşım,
Sənin işin biçindi...

ÇİMƏRLİKDƏ

Dedim ki, yorulmusan,
Nəfəsini dər indi.
O yana sarı üzmə,
Ora yaman dərindi.
Elxan sözə baxandı,
Hədələdim, çəkindi,
Orxan isə boğulur,
Tut əlindən, çək indi.
Ağzına şor su dolub,
Unutmaz o bu dadı.
Belə olar e, dostum,
Hə, necəsən, burda dur...

RƏDD OL

- Mən səndən incimişəm.
- Niyə?
- Dedin ki, rədd ol.
- Pis söz deməmişəm ki,
Demişəm iz ol, rədd ol.

Kitabın içindəkilər

Fonetika	4
Nitq hissələri.....	5
Cümlə üzvləri.....	11
Durğu işarələri	15
Dilimizin sözləri.....	20
Bu cinaslı şe'rlər, gör sənə nə deyirlər	34

Yığılmağa verilib 21.11.2001. Çapa imzalanıb 21.03.2002
Kağız formatı 60X90 1/16. Hesab-nəşr vərəqi 3.
Sifariş 4362. Tiraj 3000.

"Azərbaycan" nəşriyyatının mətbəəsində çap edilmişdir.

İndeks 1062
Qiyməti 3000 manat

